

naas - maas

SHAKESPEARE-n 400 urteurrena

Gilen Shakespeare-n urteurrena aurten aundizki ospatzen ari da, Britania-n eta mundu guztian bere obra ereduak jokatuz izkuntza askotan. Euskerarat ongi itzulia badugu —*Macbeth*—, Altzaga-k *Irritza* izenarekin izkiriatur. HAMLET ere irakurri nai izan dugu euskal itzulpen batean, baina damurik ezin dugu osorik bururatu.

Kritikoeak beti segitzen dute idazlari handiaren nortasun-illunbeak argitu naiez. Baina TIMES igandekariaren *Mortimer* kritikozorrozkak dionez, ez du itxurik ere MARLOWE-ren izkiribuak, Shakespeare-ekin naastekatzen, luzazago egotea. MARLOWE izkiriatzaileraren obrak BEN JONSON bateri urbiltzen omen dira geiago, SHAKESPEARE-ri baiño. Giza-yiteak eta griñak pintatzen, askoz nagusiago agertzen da hau, bere drama izigarrietan.

* * *

APEZPIKU berria Donostian

Donosti-diozesako apezpiku berria den BEREZIARTUA Laurentz jaun txit agurgarriari, lerro hoketarik ongi etorri apal bat egiteko ausartatzen gara. Bidenabar esango ere dugu Euskaltzaindi-ko jaun batzuk egon zaizkiola joan den egun batez ikusten, Akademiaren izenean agur giteira.

Berdin egin die euskalzain jaunek bisita bana Iruñeko eta Bilboko artxapezpiku eta apezpikuari, erabakia artua zen ezkeroztik bost apezpikuendako. Deneri jakin arazi zaie bidenabar, Euskaltzaindiaren eginbidea gure izkuntzari buruz, herrietako elizkizuneeri dautxikona aantzi gabe.

Donostiako apezpikuak, euskal Akademiaren naiak jakin ere baiño leenago, erakusterat eman ditu euskararenganako dituen atxikimendu eta maitasuna. Oi ez den bezala, Donostian bertan, orai arte-raiño egin itzaldi eta predikuetan, ez du gure izkuntza baztertu.

Eta geiago dena, Donostia bezalako hiri erdi-erdaldun batean, leen-Jaunartze-elizkizunetan euskara ere erabili dadin erabaki du; aur euskaldun bat txoilik aur-saillean sartzen den ber.

Parrokietan soillik egin behar omen dira leen-Jaunartze hauek, pralle eta seroren Ikastegietan egin ordez. Euskara maite dutenendako erabaki bozkariotsua hau, bein ere ikusi ez dena; eta beste kristauendako berdin, Parrokia baita kristauen egiazko biltoki nagusia. Naiz zenbait errietsa eta guraso minbera mindu; Jaunartze berezi pollit haiek ezdirelakotz gisa berean egin aalko.

* * *

Euskal aldizkariak

Aldizkari parrasta bat agertzen da euskaraz, baiño guk hemen txoilik nabarienak aipatuko ditugu edo ixilduenak; barka bezagutela bestelakoek oraikoan.

NAFARROA-n, Baztan-ARIZKUN-go *Elkartasuna* deitu ppera; erdaraz eta euskaraz iya erdi bana; herri hortako erretoreak eginarazia euskara garbi eta natural batean.

LUZAIDE-n, izen berakin agertzen da lauzpabost orrietako ppera; baxenabartar euskara kilikagarrian dena kasik, angó apezek egina Ameriketako errikosemeri zuzendua; ateratzen ere dute urtero paretarako Almanaka-urtekaria; zinez ederra, apaingarriekin eta bertseukin; nai duenak, *izkiria dezake Satrustegui* jaunari. Valcarlos-Navarra.

Iruñen A. Murietak argitaratzen du *Umeen-deia* orria, aurrek berek egina euskaraz; orai asi da batxiller-euskaldunen *Orri-berri* batekin; laguntza geiago behar luke dezaketenen-gandik.

Baionan HERRIA astekari zaharra agertzen da, hemen gutiegi ezaguna; altabada, euskara errotik ikasteko eta berriak jakiteko, ezta bide obeagorik. Eta hemen Donostian eta Iruñen dugu Z. ARGIA astekaria, gero eta mamitsu-ago eldu dena; egunetik egunera obeki-

tzen ari da; artikulo guztiak eztira berdin, baina bat edo beste aipagarri, aldi bakotx.

Guri geien atsegin zaizkigunak *Sanmartin* gure lankidearenak dira, Suizara eta, egin bidaietako bere azalpen argi eta burutsuak; azala biguna dute eta mamia eta zentzua ere; halako gutti. Beste batzuk ere ohargarri dira, *Sabiaga*, *Okordio*, *Bidaniako*, *Arteche*, eta *Saizarbitoria* kirolari-interviewak egiten dituen aiantzu gabe. Besteak oraindik, irakurtzen dira patxadan, *Satrustegui*, *Ayerbe*, *Eletari*, *Basarri* eta beste; geienek hartzen baititugu euskal paperak *denbora pasa* eta bide batez plazer egiteko; eta ez burua austeko eta nekatzeko, batzuk uste duten bezala.

Z. ARGIA-ren leen orrialdeko izenburuak eta titularak egiten dituenak ere badu borondate, noizbeinka "*Bularrean eritu zuten*" edo "*bakunatsen*" edo halakoak, ixurtzen ba zaizkio ere. Baina ez gaitzen sobera kexa, bestela botako dizkigu sudurretara euskal-itzulzaileak "*burukuntza*", "*gotzaidetza*" edo "*arpidetza*" edo halako leunkeriak.

Mamia eta funtsa direla leenik artikulo batean ezta zer duda, baina gaia ondo ausnartu ondotik segur, eta euskararen itxura galdu gabe. Horretarako, daudezin euskal paperak irakurri behar.

Nekazari artikuloak behar lirakela Z. ARGIA-n uste dugu (HERRIA-tik kopiatuz, batasunaren kariatarat), ezen Donostiako astekariak geien eskas duena hori da eta errietako berriak. Erritar eta baserritarrek uzten ba digute euskara, *elite* edo intelektual batzuk ezdute izkuntza birpiztuko segur; Txekoslovakian preseski aldrebec gertatu zen; erri xeheak gorde zuen eta usatu izkuntza beti, intelektualak alemanez bakarrik mintzo zirenean. Nai ta nai ez errietako berriak sar arazi beraz; HERRIA-n gisan sobera elizako berri sartu gabe, nai bada; hortako aldizkari bereziak baititugu.

Gu zaharrek euskara lerdena maiteago, Kaskagorrek izaki eta, Euzkerari batzu ezin buruan sar. Geldi gaitzen bada, Barandiaran-en Folklore-ipuina eta ixtoriekin, edo *Joamixio* bezalako nobelekin, giputz-euskararen; ondar gabeko sakonkeriak eta belzkeriak, gu baiñe argiago direnendako.

Idazlari batzuk uste dute izen-deiturak euskaraz beti eman direla *Menendez-tar lagoba* delako gisan, eta hala behar dela zuzen idazteko.

Izen lerroaldi luzexkoa denean aitzitik, itsusi ematen du biziki; eta idazlari minbera denak laburtzera egiten du txairoki —*tar-tar*—, hoiiek moxtuz, halako kasutan —*jaun-jaun eta jaun*— ekentzen oi diren bezala. Belarriak minberago izaki edo nik dakita, zenbeitak markur usatzen dituztela berboen radikalak nabaitzen dugu. *Arki genuen*,

abia ginan- ez da ongi esana; *abia* presentean beti; iragana-pretérito adiarazteko, *arkitu genuen* eta *abiatu giñan* esaten dute euskaldun garbiek. Nekatu gabe ezdugu euskera jatorra ikasiko; baiñan irakurtzeko ere, eztira berdin autore batzuk eta besteak.

* * *

Julian ELORZA jauna hil

Oraiko gazteendako deus guti da izen hori, baiña denbora aldi batean Euskalherriko jaun ospetsuenetarik izan zen gure adiskide maitatua (zeruan izan bedi), euskal usaina zuketen zeretan bereziki. Azpeitian jaio zen 1879 urtean eta azken otsaillean Donostian hil. Bera izan zen Eusko Ikaskuntza elkargo ezagunaren abiatzaile, gidari eta buruzagi ernea, denbora luzean; eta berdin beste euskal bilko aunitzeko izpiritua eta bihotza.

Tradizionezalea berez politikan, etzen gogo ertsi eta murrizt etakoa batere; aitzitik, ezker eta eskuineko aldekoekin beti aditze-ko prest; bakezalea zen oro zgainetik; Giputz-Diputazioneko Buruzagia zenbeit urtetan egona. Zerbaitengatik politikari batek deitu zuen bein, *Euskalerriko gizon kaltegarriena*. Geroago diplomatiko ospetsua izan zen aipatu jaunak, uste dugu urrikia erakutsi zuela.

Euskaldunek, moeta guzikoak, Elorza jaunari eskeini zioten okasione hortan, atxikimendu erakusgarri bezala izkiribu bat, ezin konta aala presunek izenpeturik.

* * *

Pizkunde AZKUE-ren urteurrena

Resurrección M. AZKUE euskalari ezaguna, Lekeition sortu zen 1864 urtean eta Bilbon hil 1951-n. Musikalari eta folklore biltzaille ere izan zen gure maixu handia.

Eten gabe lanean aritu zen bere bizi guztian; Euskaltzaindiko leen buruzagia, leku hortatik etzen hil artio kantitu. Bere ainbeste euskal lan eta irakurgaien artean, hiru aipatuko ditugu; damuz gutiegi ezagunak euskalzaleen artean.

Cancionero popular vasco, XI tomotan; *Euskalerraren jakintza*, lau tomo handitan, eta *Diccionario vasco-español-francés*, bi tomotan.

Leenean daude bilduak ezin konta aala erri-kanta, beren elekin; denetarik badira: jostagarriak, eresiak, amodiozkoak, kondairazkoak, etc. Euskalherriko lau bazterretako mendi zokoetan bilduak, balio eta adin handiko koblak eta doñuak aurkitzen dira hor.

Euskalerrriaren jakintza-n ditu, esakerak, siñeskeriak, ipuinak, sorginkeriak eta kobla zaarrak bildu, kantidade arrigarrian. Bainan bibliographoak ezin du aipatu gabe utzi, bilduma aberats horien artean badirela kobla batzu, aren burutik ateraiak; eta deitoragarriago dena, zenbaiten eleak aldatuak, egiazkoak aulegi ustez edo gordinegi.

Irugarrena *Iztegia*, atsandiko lan ikaragarria, 2 tomotan; zazpi probinzietako euskaldunei entzunikako edo liburu zaarretan arkituko itzez beteak; 1905 urtean *Tours* hirian argitaratua. SCHUCHARDT izkuntzalari zorrotzak zion RIEV aldizkarian, Azkue-ren iztegiak: "...Durant des longues années A. a amassé des richesses franchement étonnantes de mots ou de formes, non seulement émanant de sources imprimées et d'une douzaine de dictionnaires manuscrits pour lesquels il fit des voyages jusqu'en Angleterre, mais avant tout recueillies de la bouche de très nombreuses personnes provenant de différentes parties du pays basque..."

Zenbait uts ere arkitzen direala han-emenka zer esanik eztago, baiño orduko euskal jakinduriaren arabera, arras guti. Itz batzuetan, doakion esan laguntza falta du, dela berboa edo bestelako itza, bainan artikulo geienak esakerekin ornituak daudezi. Euskalzaleak, irakurleak ba lire, aipatu bigarren liburua ere, Cancionero eta Diccionarioa bezala agortua litzake.

* * *

Miguel de UNAMUNO-ren jaiotze-urteburua

Mikel Unamuno-ko jakintsun handia Bilbon sortu zen 1864 urtean eta Salamancan 1936 urtearen azken egunean hil. Espainian leen existenzialista izan zen, eta erstura andia eta hil ondoko jakingura bere buruan alatzen beti. Jardukilari gaitza zen eta ele-borrokari zuten bere atsegin biziena. Euskera ere bere gaztean doi bat ikasia, alaz ere euskeraganako baiño Gaztelarako ixuri sakonagoa erakutsi zuen beti.

Adimendu zeretarako, lanabesa laburra eta kamutsa iduri zitzaion gure ele zaarra, eta hala bazterreratu behar ginuela esan zuen bein, eta ehorzketa aundi baten ondotik nigar egin. Bainan bere azken eguretako eleak Euskalherri-aren izen ona eta itzala begiratzeko izan ziren, arrisku andien artean egotziak.

* * *

Txomin AGIRRE-ren urteurrena

Ondarroan sortu zen 1864 urtean eta Zumaian hil. Denek dakite GAROA eta KRESALA liburuak Agirrek izkiriatu zituela. Euskara ederra, aberatsa eta errikoa derabilla Zumaiako seroren kapellau izanak, KRESALA-n gaia gizonkiago erabiltzen omen du GAROA-n baiño; emen gaixtoak arront gaixto eta onak berriz onegi, agertzen ditu. Euskara-tankera aldetik Agirrek eztu akatzik; hala ere Arantzazuko pralleek orai duela urte batzu, edizione berri bat atera zuten; errespetu guttiegikin, zati batzuk ere ekentzen dioztela Agirre zenari.

* * *

Piarres LARZABAL euskaltzain berria

Zoko-ko erretore eta komediagile ezaguna Euskaltzaindian sartua izan zen bere erri Azkain-en, 1963 urteko Azaroan. Karia hortarat besta pollita plantatu zaukuten azkaindarrek. Larzabal jauna sortua zen 1915 urtean; ama lesakarra eta aita urruñarra. Euskal Akademia batzartuan, esan zuen Larzabalek bere itzaldi xarmagarria; bere aurtzaroko gertakariak umore zabal batekin kondatuz, berdin xuriak edo beltzak, ezpaita gauza arronta jaun batendako; irri eta parra asko egin araziz gatz eta piperrez ornitu euskara eder batean.

Lafitte jaun euskaltzainak erantzuna egin zion, araberako tankeran, dakien umoreakin; beingotz gauza aztunak eta seriosak alde bat utzirik. Jaun asko ba ziren besta hortan; bakarrik aipatuko ditugu herriko alkatea, *Poulou* Ziburukoa, *De Coral* Urruñakoa, Makaiakoa, *Labguerie* diputadoa eta apez parrasta bat oraiño, euskaltzainen eta beste askoren artean.

Gero ateratu ziguzten dantzari batzu, *turista* horietako bagine bezala; baiño ez guk eta beste askok naiko ginuen *mutxiko* dantza maiteak, erritarrak; nextak eta mutikoak dantzara sartzeko gisan, Teatro gabe. Au pena! Gazteek ezpadakite, eginez eginez ikasiko dute. Larduche-nean gero oturuntza; kantu eta bozkario ausarki; bertsulariak ere arituz denen gustora.

* * *

Toribio ALZAGA teatro saria

Ondarruko gure lankide maite Agosti ZUBIKARAI-ek irabazi du azken Alzaga-saria, bere IRU ALABA deitu komediarendako. Preseski Bilbaon, aurtengo Ilbeltzan eman zuten ondarrutarrek

ARRIAGA teatroan Zubikarai idazlari eta komediagille iaioa denaren SEASKA INGURUAN komedia, arrakesta aundia bilduz.

* * *

LARZABAL beraren ORREAGA izeneko Pasturala bota berri dute Donibane Loitzun-en. Toki eta asti eskasez, txoilki esango dugu Ibañetako gataska eman nai izan badu idazlariak, VIII garren mendeko aro guti ikusten dela hor. Neke aundiko ikusgarria bururatu du LARZABAL jaunak bestalde; bertsuak, soñua eta dantza aldizkatuz. Bainan gaude, teatro-lan batek, iraun nai badu, elukela alderdikaria izan bear.

Mende urrun horietako ikuskari batean ezdute ongi ematen, oraiko euskalzaleak bereixten dituzten izketak eta ttipikeriak; are gutiago aiherkundezko kantak.

Bestela, azkaindar jokolari trebeak ontsa ibili ziran eta euskara aberats batean, bertsu ederrak entzun-arazi zituzten.

* * *

Euskaltzaindiaren bertsulari saioak

Norgeiagoka eta bertsulari saioak segitzen dute berdin Bilbon, Markinan, Gernikan eta bestetan, Akademiak gidatuz beti, arrakasta aundien artean. Bereziki aipatu nai dugu Manu LASARTE bertsulari bikaina (franko eria damuz) denaren laguntzeko, EIBAR-en 1963 urteko Azaroaren 17-an egin bertsularien Biltzarre aundia.

Kantari egon ziren *Uztapide*, *Basarri*, *Mugartegi*, *Azpillaga*, *Lizaso*, *Agirre*, *Zepai* eta *Laskao-txiki*; *Manuel Lasarte* berak (leitzarra berez) ondarrean, berak dakien bezala kantatu zituen bertsu eder bazuk, eskerrak emanez denengatik.

Eldu den Maiatzeko 3-an, atsaldeko 4½ etan, BERUETE-Nafarroan izanen da txapelketarako Bertsulari saio bat; Nafarro-alde hortako bertsulariak bilduz. Karia hortarat besta ederra plantatu gogo daukute berutar jatorrek.

APAT-ECHEBARNE.